

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNING BILIM,KO'NIKMA
VA MALAKALARINI TASHXIS ETISH.****Xokimjonova Gulyuzoy Mo'minjon qizi***Perfect university birinchi bosqich talabasi.*xokimjonovagulyuzoy@gmail.com**Ilmiy rahbar:Abdualimova Mahfuza Safarboy qizi****ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishning zamonaviy usullari va ahamiyati yoritilgan. Ta'lim jarayonida diagnostika turlarining (dastlabki, joriy, bosqichli) o'rni, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlashda pedagogik monitoringning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada an'anaviy baholash bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchi shaxsini rivojlantirish va ta'lim samaradorligini oshirish bo'yicha metodik tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, tashxis (diagnostika), bilim, ko'nikma, malaka, monitoring, baholash, ta'lim samaradorligi, pedagogik tahlil.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье освещаются современные методы и значение диагностики знаний, умений и навыков учащихся начальных классов. Анализируется роль различных видов диагностики (предварительной, текущей, итоговой) в учебном процессе, а также особенности педагогического мониторинга при определении уровня успеваемости учащихся. Кроме того, в статье наряду с традиционным оцениванием приведены методические рекомендации по развитию личности учащегося и повышению эффективности обучения на основе использования современных педагогических технологий.

Ключевые слова: *начальное образование, диагностика, знания, умения, навыки, мониторинг, оценивание, эффективность обучения, педагогический анализ.*

ANNOTATION

Abstract his article highlights modern methods and the significance of diagnosing the knowledge, skills, and abilities of primary school students. The role of various types of diagnostics (preliminary, current, periodic) in the educational process is analyzed, along with the specific characteristics of pedagogical monitoring in determining student achievement levels. Furthermore, alongside traditional assessment, the article provides methodological recommendations for fostering student personality development and enhancing educational efficiency through the use of modern pedagogical technologies.

Keywords: *primary education, diagnostics, knowledge, skills, abilities, monitoring, assessment, educational efficiency, pedagogical analysis.*

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlar eng ustuvor vazifa etib belgilangan. Xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchining savodxonlik darajasi va mantiqiy fikrlash doirasi shakllanadigan asosiy davr hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining ta'limiy poydevori mustahkam bo'lishi ularning kelgusidagi intellektual salohiyati va ijtimoiy moslashuvini belgilab beradi. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi islohotlari, xususan, yangi tahrirdagi Milliy o'quv dasturining amaliyotga joriy etilishi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini (BKM) baholashda hamda ularni individual qo'llab-quvvatlashda mutlaqo yangicha diagnostik yondashuvlarni talab etmoqda.

Muammoning qo'yilishi: An'anaviy ta'lim tizimida ko'pincha faqatgina yakuniy natijani nazorat qilish va miqdoriy baholashga e'tibor qaratilgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim paradigmasida pedagogik tashxis (diagnostika) jarayoni asosiy o'ringa chiqmoqda. Bugungi kun o'qituvchisi oldida boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim darajasini shunchaki raqamlar bilan baholash emas, balki ularning o'zlashtirishidagi bo'shliqlarni o'z vaqtida aniqlash, psixofiziologik va individual qobiliyatlarini tahlil qilish hamda shu asosda ta'lim jarayoniga pedagogik tuzatishlar kiritish kabi murakkab vazifalar turibdi. Bu esa o'z navbatida ta'lim samaradorligini ta'minlashdagi eng dolzarb muammolardan biri sanaladi.

Tadqiqotning maqsadi: Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishning metodik asoslarini tahlil qilish hamda o'quvchilarning o'quv faoliyatini tizimli va samarali monitoring qilish usullarini ishlab chiqishdan iborat.

Maqolaning vazifalari:

1. Boshlang'ich sinflarda pedagogik tashxisning mazmun-mohiyati va o'ziga xos turlarini ilmiy jihatdan yoritib berish;
2. O'quvchilarning BKM darajasini aniqlashda zamonaviy vositalar (didaktik testlar, amaliy topshiriqlar, keys-stadilar) samaradorligini tahliliy o'rganish;
3. Tashxis natijalari asosida o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlarini yaxshilash va dars sifatini oshirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

ASOSIY QISM

Boshlang'ich ta'limda tashxis etish (diagnostika) — bu faqatgina o'quvchi bilimini baholash emas, balki ta'lim jarayonining barcha bosqichlarini tahlil qilish va istiqbolini belgilashdir. Pedagog olim J.G'.Yo'ldoshev ta'kidlaganidek, ta'limda diagnostika o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'quv jarayonini optimallashtirishga xizmat qiladi.

Tashxis jarayoni uchta asosiy tarkibiy qismni o'z ichiga oladi:

1. Dastlabki tashxis: O'quv yili yoki mavzu boshida o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini aniqlash. Bunda asosan takrorlash uchun qiziqarli metodlardan foydalangan ma'qulroq. Sababi yangi dars yoki mavzuni boshlashdan oldin avvalgi mavzu bo'yicha bilimlarini tekshirish va sinab ko'rish zarur. Shunda o'tgan mavzu yaxshi o'zlashtirilganiga ishonch hosil qilingandan so'ngi yangi mavzuni o'tish ancha maroqli va samarali bo'ladi.

2. Joriy (operativ) tashxis: Dars davomida o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish sur'atini nazorat qilish. Bunda interfaol metodlardan foydalanilsa darsni o'zlashtirishi oson bo'ladi. Masalan Kahoot ilovasi orqali bolalarni tezkor savollar orqali mavzuga qiziqtirish ancha samarali bo'ladi bunda bola savollarga to'g'ri va tez javob berishga harakat qiladi. undan tashqari "EDUCAPLAY, WORDWALL" va shunga o'xshash metodlardan foydalanib darsda o'quvchilarni mavzu bo'yicha nazorat qilish ancha qulay va maroqli bo'ladi ham o'quvchilar va o'qituvchilar uchun.

3. Yakuniy tashxis: Ma'lum bir bosqich yakunida erishilgan natijalarni davlat ta'lim standartlari bilan solishtirish.

Bu bosqichda o'quvchining chorak yoki yil davomida olgan barcha bilimlari jamlanadi. Uning asosiy vazifasi — o'quvchining bilim darajasi Davlat ta'lim standartlari (DTS) talablariga qanchalik mos kelishini aniqlashdir. Masalan, 1-sinf yakunida o'quvchi minutiga necha so'z o'qishi kerakligi yoki matematika bo'yicha qanday amallarni bajara olishi aniq belgilangan. Yakuniy tashxis shu me'yorlarga "yetdimi yoki yetmaydimi?" degan savolga javob beradi. Yakuniy tashxis natijasiga qarab o'quvchini keyingi sinfga o'tkazish yoki unga qo'shimcha yordam berish masalasi hal qilinadi. Agar sinfning katta qismi yakuniy tashxisdan o'ta olmasa, bu nafaqat o'quvchining, balki o'qituvchi qo'llagan metodikaning ham sustligidan dalolat beradi. Yakuniy tashxis — bu ta'lim jarayonidagi "nuqta" bo'lib, u olingan bilimlarning mustahkamligini va o'quvchining keyingi murakkabroq bosqichlarga tayyorligini tasdiqlaydi.

Pedagogika nazariyasida B.P.Ziyomuhammadov yondashuviga ko'ra, boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishda "individual yondashuv" tamoyili muhim o'rin tutadi. Tashxis orqali o'qituvchi o'quvchining nafaqat xatosini topadi, balki o'sha xatoning kelib chiqish sababini (masalan, diqqat yetishmasligi yoki mavzuni tushunmaslik) aniqlaydi. Bu asosan bola psixologiyasi bilan bog'liq. O'qituvchi bola psixikasini qancha yuqori bilsa bu jarayonni bilishi osonlashadi hamda bola bilan munosabati ham to'g'rilanadi.

Hozirgi yangi avlod darsliklari va "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" (R.Mavlonova va b.) qo'llanmalarida ko'rsatilishicha, tashxis etishda quyidagi zamonaviy metodlardan foydalanish yuqori samara beradi:

- "Grafik organayzerlar": O'quvchining mantiqiy bog'lanishlarni qura olish malakasini tekshirish uchun;

- “Portfolio”: O‘quvchining uzoq muddatli o‘shish dinamikasini kuzatish uchun;
- “Kriterial baholash”: Har bir topshiriq uchun aniq mezonlar asosida bilimni aniqlash.

Tashxis natijalari o‘qituvchiga darsni rejalashtirishda “teskari aloqa” vazifasini o‘taydi. Agar diagnostika natijasida sinfning 30% dan ortig‘i mavzuni yetarli o‘zlashtirmagani aniqlansa, o‘qituvchi o‘qitish metodikasini o‘zgartirishi yoki mavzuni qayta tushuntirishi lozim bo‘ladi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini tashxis etish jarayonini tadqiq qilish natijasida quyidagi xulosalarga keldim.

1. Tashxis — rivojlanish omili sifatida: Pedagogik tashxis nafaqat o‘quvchining joriy bilimni aniqlaydi, balki uning kelgusidagi rivojlanish trayektoriyasini chizib beradi. To‘g‘ri yo‘lga qo‘yilgan diagnostika o‘quvchidagi “o‘zlashtira olmaslik” qo‘rquvini yo‘qotadi.

2. Yondashuvni o‘zgartirish zarurati: Faqatgina natijani (bahoni) nazorat qilishdan voz kechib, jarayonni (o‘quvchi qayerda va nega xato qilyapti?) tashxis qilishga o‘tish lozim.

Mavzu yuzasidan shaxsiy taklif va tavsiyalarim:

- Raqamli diagnostika: Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun o‘quvchilarning BKM darajasini avtomatik tahlil qiluvchi sodda mobil ilovalar yoki elektron platformalardan foydalanishni kengaytirish lozim. Bu o‘qituvchining vaqtini tejaydi.

- Psixopedagogik uyg‘unlik: Tashxis jarayonida faqat fan bo‘yicha bilimni emas, balki o‘quvchining psixologik holatini (xotira, diqqat, mantiq) ham tekshirib borish maqsadga muvofiq.

- Individual tuzatish dasturlari: Har bir o‘quvchining diagnostika natijalaridan kelib chiqib, “individual rivojlanish xaritasi”ni shakllantirish dars samaradorligini kamida 25-30 foizga oshirishga xizmat qiladi

Xulosa qilib aytganda, diagnostika — bu o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi ko‘prikdir. Agar bu ko‘prik to‘g‘ri qurilsa, boshlang‘ich ta’limda sifat va samaradorlikka erishish imkoniyati yanada ortadi. Undan tashqari o‘zimni sohamdan kelib chiqib shuni ayta olamanki biz 4 yil mobaynida yosh avlodni tarbiya qilamiz qaysiki uy qurishda fundament qismi asosiy ro‘l va muhim qismi bo‘lgani kabi boshlang‘ich ta’limda bolalarni o‘qitib ularga bilim berish ham asosiy, muhim qismidir. Jamiyatga biz bu yosh o‘quvchilarni bilim va malakasini yuqori qilib chiqarmasak biz vazifamizi ustidan chiqmagan bo‘lamiz. Vatan uchun asosiy qatlam bolalar va yoshlardir ularni savodli qilib chiqarish bizning vazifamizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – T.: Fan va texnologiya, 2008.
2. Mavlonova R., To'rayeva O., Xoliqberdiyev K. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. – T.: Fan va texnologiya, 2013.
3. Ziyomuhammadov B.P. Pedagogika. O'quv qo'llanma. – T.: Turon-Iqbol, 2006.
4. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'limning Milliy o'quv dasturi. – T.: 2021.